

висновок, що ціннісні компетентності відносяться до базових утворень. Ціннісна компетентність як інтегральна характеристика особистості заснована на взаємозв'язку, мотиваційних, пізнавальних і діяльнісних компонентів, на комбінації інтересів, мотивів, цінностей, знань, умінь, ставлень, відношень, якостей особистості, які відображають узагальнені результати навчання в галузі мистецтва. Виокремлення комплексу базових компетентностей, що формуються в галузі вищої освіти педагогічних університетів на музичних факультетах, створює передумови для втілення компетентнісного підходу не лише у процесі конструювання предметного змісту (навчальних програм, підручників, посібників), а й їх методичного супроводу.

Література

1. *Ключевые компетенции и образовательные стандарты* // Интернет-журнал "Эйдос". - 2002. - 23 апреля. <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>. - В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru.
2. *Луговой В.І.* Освіта, навчання, інформація, компетентність: компетенція понять (теоретико-методологічний курс) / Модернізація вищої освіти в Україні і освіти: десять років наукового пошуку: колектив. моногр. / Акад. пед. наук України; Ін-т вищої освіти України; за аг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового, М.Ф. Степка. – Х.: Вид-во НУА, 2009. – 504 с., С. 178-210.
3. *Родигіна І.* Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів // Зміст, форми і методи навчання. – 2005. – №1. – С. 34 – 36.
4. *Хуторской А.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.

УДК 371.134:78.07

Кузнецова О.А., Корчагіна Г.С.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.

В статъе рассматривается проблема формирования компетентности саморазвития будущего учителя музыки .

***Ключевые слова:** компетентность саморазвития, профессиональное саморазвитие, развитие.*

Процеси розвитку українського суспільства, демократизації і національного відродження викликають значні зміни в житті українського суспільства. Сьогодні осолового значення набувають проблеми, пов'язані з вдосконаленням професійної підготовки спеціаліста у вищих навчальних закладах. За результатами діагностичної роботи науковців, проведеної в межах спільного проекту Міністерства освіти і науки України й програми розвитку ООН в Україні "Інновація та оновлення освіти для покращення добробуту та зниження рівня бідності" (2001-2003) й "Освітня політика та освіта "рівний –рівному" (2004-2006), встановлено, що є всі підстави вважати компетенцію саморозвитку не тільки ключовою відносно галузі особистісного самовдосконалення, але й однією з функціональних ключових компетентностей особистості. Саме тому актуалізується дослідження теоретичних засад з проблеми компетентності саморозвитку з метою створення більш ефективних методик стимулювання до саморозвитку майбутніх вчителів. Це зумовлено тим, що людина, яка вирішила присвятити себе педагогічній кар'єрі, повинна уміти надавати підтримку в процесах саморозвитку дітям, але для цього і сама повинна займатися саморозвитком, інакше його підтримка і супровід не будуть мати ніякого сенсу.

У педагогіці проблеми формування компетентності стали предметом дослідження М. Васильєвої, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, Н. Саєнко, С. Сисоєвої, Н. Тализіної, Л. Шевчук та ін.

У філософії фундаментом проблеми саморозвитку особистості виступає "філософія серця" Г.Сковороди, домінантою якої виступає визнання єдності людини і природи, пізнання і самопізнання, самовиховання і саморозвитку. Саме сократівський принцип „пізнай себе" є провідним у філософській концепції Г.Сковороди.

У психолого-педагогічній літературі проблему саморозвитку досліджують у таких напрямках: - поглиблення теоретичних уявлень про феномен "саморозвиток особистості" (О.Киричук, О.Корніяка, І.Кузьменко, Л.Подшивайлова);

- вивчення рефлексивних механізмів саморозвитку особистості (І.Булах, О.Дубовенко, О.Ільїн, О.Колесник, І.Слободенюк);
 - дослідження онтогенетичних етапів саморозвитку особистості (А.Лепіхова, І.Манюха, Т.Серебряна, Т.Пунцева);
 - з'ясування характеру мотивації саморозвитку (В.Волков, А.Дмитренко, Т.Дмитрова, Ц.Рожковський);
 - визначення провідних засобів саморозвитку особистості (В.Гребенюк, П.Горностай, Г.Іванова, Є.Саянова);
 - уточнення провідних шляхів саморозвитку фахівця – необхідної умови ефективності його діяльності (Н.Пророк, Т.Титаренко, Н.Чепедева, В.Щербакова).
- Ш. О. Амонашвілі, В. А. Кан-Калика, Н. В. Кузьміної, А. А. Орлова, О. П. Рудницької, Р. В. Шакурова.

Є.Ісаїв, С.Кесарецький переконані, що впливовим фактором саморозвитку є рефлексивне самоусвідомлення, самопізнання. Намагаючись осмислити феномен “саморозвиток” особистості, ми вважаємо за необхідне співвіднести такі поняття як “розвиток”, “навчання”, “засвоєння”. Розвиток характеризується перш за все якісними зрушеннями в рівні та формі привласнюваних індивідом видів діяльності, здібностей. Тобто розвиток відбувається через засвоєння (привласнення) індивідом суспільно-педагогічного досвіду; навчання є формою організації засвоєння і являє собою систему організації й способи передачі індивідом суспільно-опрацьованого досвіду; засвоєння відтворювання особистістю суспільно-виробленого досвіду - розуміється як процес вияву індивідом історично сформованих способів перетворення навколишніх предметів, типів ставлення до них та процес перетворення цих суспільно вироблених еталонів у форму індивідуальної „суб'єктивності”. Як відомо, одним із найважливіших законів психології, сформульованим Л.Виготським, є твердження, що навчання веде за собою розвиток особистості. Учіння є діяльністю, а особистість, як загально визнано психологами, і розвивається в процесі діяльності. Особливо, якщо і діяльність того, хто вчить, і діяльність того, хто вчиться мають спеціальну спрямованість на залучення особистості учня до активної й усвідомленої різнопланової діяльності [7,с.67].

Для спрямування процесу саморозвитку варто окреслити сучасне розуміння ключового поняття “розвиток”. Методологічно значущим видається визначення, представлене в доробку Г.Костюка: “Розвиток – це зміни живої людської системи, зміни не випадкові, а необхідні, послідовні, пов'язані з певними етапами її життєвого шляху, і прогресивні, тобто такі, що характеризують її рух від нижчих до вищих рівнів життєдіяльності, її структурне і функціональне вдосконалення. У розвитку відбуваються кількісні зміни людської істоти, тобто збільшення або зменшення тих чи інших (фізичних, фізіологічних, психічних тощо) якостей. Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, які утворюються в процесі розвитку й зникнення старих”.

За Л.Виготським, розвиток є неперервним процесом саморуку, що характеризується перш за все виникненням того, чого не було на попередніх етапах [2,с.45].

Проблемою професійного розвитку педагога-музиканта займались А.Г. Болгарський, І.П. Гринчук, Г.С. Дідич, В.І. Дряпіка, О.А.Кузнецова, Г.М. Падалка, О.П. Рудницька, О.П. Щолокова, П.В.Харченко.

Розглядаючи цю проблему, П.В.Харченко дає такі визначення професійного саморозвитку майбутнього педагога-музиканта: «це внутрішньо цілісне поєднання всіх структурних складових психіки особистості, спрямоване на її конструктивну взаємодію із зовнішнім світом шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Вона є постійно існуючим процесом, який не обмежується змістом набутого досвіду, а ґрунтується на актуалізованому прагненні до професійного зростання і характеризується інтересами, прагненнями, здібностями особистості, її духовним та інтелектуальним потенціалом, і проявляється в активній позиції щодо пізнання навколишнього світу» [6, с.9].

Музична освіта сприяє становленню в підростаючому поколінні природних сутнісних сил, які забезпечують активність естетичного сприйняття, творчої уяви, емоційного переживання, образного мислення, а також формування духовних потреб. Успішно вирішувати ці задачі може тільки вчитель, що здатний до свого професійного саморозвитку, який володіє широким загальним і професійним кругозором, високими моральними принципами. Саморозвиток пов'язаний з потребою у самовдосконаленні, що є особливо важливим для вчителя музики. Підготовка музиканта-професіонала (хормейстера або вокаліста) стає не можливою, якщо ігнорується фортепіанне навчання в той чи іншій формі.

У процесі дослідження, ми виявили, що у професійній підготовці майбутніх вчителів музики недостатньо використовується потенціал фортепіанної підготовки, яка на наш погляд, має значні можливості для формування компетентності саморозвитку студентів. У фаховій фортепіанній підготовці є всі умови для систематичного поповнення знань та отримання найрізноманітнішої інформації, яка і є одним з шляхів до саморозвитку [1, с.49]. У фаховій фортепіанній підготовці вчителів музики необхідно приділяти увагу вивченню творчості видатних діячів культури і мистецтва. Практика музичної освіти має багатий педагогічний досвід видатних майстрів виконавського мистецтва. Одним з таких майстрів фортепіанного виконавства ХХ століття був Г.Г.Нейгауз. Педагогічні погляди Г.Г.Нейгауза знайшли своє втілення в його книзі «Про мистецтво фортепіанної гри», у щоденниках та міркуваннях останніх років. Однак він не прагнув до послідовного викладу своїх поглядів, педагогічні спостереження і висновки йдуть поряд з міркуваннями музично-творчого характеру. У той же час творчість Г.Г.Нейгауза, включаючи виконавське мистецтво, впливала на його педагогічні погляди та ідеї.

Характерною рисою методу викладання Генріха Густавовича був різнобічний розвиток учня — музичний, інтелектуальний, артистичний. Особлива увага була зосереджена на підвищенні загальної і музичної ерудиції учнів. Він писав: «Виховуючи молодих композиторів і виконавців, треба прагнути дати їм якомога більш широкий музичний і загальнокультурний кругозір, привчити до самостійності думок. Я переконаний, що гарний музикант повинен знати всю музику минулого і теперішнього часу, щоб зуміти критично суворо і вірно її оцінити. Естетичні позиції в мистецтві у освіченого, мислячого музиканта набагато міцніші, ніж у того, хто користується готовим думками і багато що знає тільки з чуток». Більш глибокому проникненню в художній образ твору сприяє доскональне знання творів даного композитора, а також його біографія, «світ його ідей, їх відчуттів, смаків, бо це одне лише обумовлює необхідну стильову правду. Брамса, Скрябіна, Бетховена, радянських композиторів наш піаніст повинен прагнути виконати так, щоб слухачу здавалося, що він чує самого композитора». Підкреслюючи важливість щоденного читання з листа, переважно в чотири руки, він вважав, що «...широке ознайомлення з музикою – найвірніший засіб для швидкого розвитку таланту...» [4, с.201]. Усебічно розвиваючи в своїх учнях любов не тільки до музики, але і до інших мистецтв, особливо до поезії, живопису і архітектури, він постійно твердив їм, що музикант, який не сприймає поезії або той, хто не розвиває в собі здібності до її сприйняття, не може бути повноцінним музикантом і виконавцем». Відомо, що саморозвиток потребує тактовного супроводу зі сторони вчителя, котрий не нав'язуючи стереотипів, вчасно підтримує, дає пораду, навчить звертатися до власного досвіду або до досвіду інших людей. Саме таким і був, на нашу думку, Г.Г.Нейгауз.

Вчитель повинен уміти розбурхати фантазію, поглибити розуміння музики, розвинути мислення і розкрити артистичну природу учня. Важливою умовою для саморозвитку особистості є її самоактуалізація, тобто здатність стати тим, ким вона може стати, а не тим, ким їй нав'язують стати інші. Самопізнання в такому випадку виступає засобом опанування власним досвідом, здатністю і можливістю бути собою і стає шляхом до саморозвитку особистості та її самореалізації. У зв'язку з цим на заняттях необхідно створювати доброзичливу, інтелектуальну, емоційно насичену середу занять, тому, що людина тільки тоді активно і з бажанням включається в діяльність, коли сприймає її не як нав'язану, а як значиму і цікаву, обрану нею самою. У цьому випадку вона може виявити і реалізувати себе, піднімаючись на більш високий рівень саморозвитку.

Надаючи великого значення знанню історії, філософії, природознавства, Г.Г.Нейгауз вважав, що будь-яке пізнання для мислячого музиканта багате емоційним змістом: «...всіляке пізнання є в той же час переживанням, отже, як всіляке переживання, воно стає долею музики, неминуче входить у її орбіту. Відсутність подібних переживань породжує бездушну, формалістичну музику і порожнє, нецікаве виконання...». На підтвердження необхідності живого інтересу до будь-яких форм пізнання Г.Г.Нейгауз говорив: «Не випадково ж усі визначні музиканти, композитори і виконавці завжди відрізнялися великим духовним кругозором, виявляли найживішу цікавість до всіх питань духовного життя людства» [5, с.123].

Це не пусті слова: педагог був дуже освіченою, глибоко мислячою людиною, яка постійно себе розвиває. Взагалі професія педагога потребує самоосвіти упродовж всього життя. Самоосвіта у першу чергу – це фактор саморозвитку, будь-яка інформація, що отримується самостійно співвідноситься з власним досвідом, з власною особистістю в результаті чого і сама особистість піддається постійній переоцінці. Г.Г.Нейгауз вважав, що «чим глибше інтелект, чим ширші емоційні зв'язки і асоціації, тим яскравішою є індивідуальність художника, тим легше здійснюється його техніка, тому що він твердо знає, чого хоче. І оскільки я твердо переконаний у цьому - все пізнаване є музичним, то, аби розвинути свій талант, треба, фігурально висловлюючись, широко розкрити очі і вуха, вбирати в себе весь величезний світ - від чашки до космосу, відчувати і чути його звучання в

собі і в тих геніальних творах, які треба пережити» [4, с.145]. Г.Г.Нейгауз часто застосовував образні порівняння, асоціації з іншими видами мистецтв, приклади з картин природи або з життєвих колізій тим самим і «розкриваючи очі і вуха» своїм учням. В цьому висловлюванні чітко визначено залежність індивідуальності виконавця від рівня його загальної ерудиції і кругозору у взаємозв'язку з образно-асоціативним мисленням та необхідності його розширювати та оновлювати, для цього і самому педагогу необхідно займатись своїм професійним саморозвитком. Актуалізація професійного саморозвитку відбувається під впливом певної мотивації, яка зумовлена різнобічністю діяльності та спілкування особистості. Мотиви професійного саморозвитку різні, але це перш за все інтерес до своєї особистості, до своєї професії, свого життя. Цікавими в цьому плані є його тези:

«Якнайглибші зв'язки між життям - історією, змінами в суспільному устрої, політичними тенденціями, різними науками, економікою і т.д. - і мистецтвом кожної епохи, - тема, яка завжди примушує думати і намагатися зрозуміти ці явища, знайти їх загальне коріння...».

«Мистецтво - те саме життя, тільки у високому його прояві, - якась кристалізація життя, підлегла тим самим діалектичним законам, як і все, що ми називаємо природою, включаючи людину...» [4, с.189].

Так, В.Дельсон зазначає: «Не обмежуючи себе в роботі лише загальними принципами, він ставить низку конкретних питань музично-педагогічної практики: питання художньо-мистецької і технічної свободи піаніста і взаємозв'язку цих сторін, «піаністичних відчуттів», яким він надає велике значення, питання методів роботи піаніста, вибору необхідних піаністичних прийомів у зв'язку з поставленим естетичним завданням, проблеми, пов'язані з аплікатурою і педалізацією, з роботою над звуком, над ритмом і т.п.» [3, с.69].

Г.Г.Нейгауз бачив коріння педагогічної методики не в навчанні «системі прийомів», а в розвитку уміння обирати ці прийоми. Найбільше досягнення Г.Г.Нейгауза - уміння піднятися над професійною вузькістю і узагальнити головне, що відрізняє вчителя музики в широкому значенні.

Це головне - уміння мислити узагальненими категоріями мистецтва, пріоритет художнього образу, зміст виконуваної музики над технічними засобами його втілення, ерудиція, уміння розповісти про музику - є найголовнішим для майбутнього вчителя музики загальноосвітньої школи не суперзавданням, а насущною професійною необхідністю. Розвиток творчої індивідуальності педагога, розвиток професійної компетентності, удосконалення педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя відбувається під час його саморозвитку, діяльність є особистісне прийняття саморозвитку (власного і дитячого) як особливого різновиду діяльності. Професійний саморозвиток – це здатність учитися в інших. Це створення для себе установки на пошук і на освоєння всього нового в різних ситуаціях, де може бути корисна інформація і новий досвід.

Література

1. **Баренбойм Л.А.** Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства. - Л.: Музыка, 1969. – 288 с.
2. **Выготский Л.С.** Воображение и творчество в детском возрасте. - М.,1997. – 96 с.
3. **Дельсон В.Г.** Нейгауз Г.Г. - М.: Музыка, 1996. - 155 с.
4. **Нейгауз Г.Г.** Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. - 5-е изд. - М.: Музыка. 1988. - 240 с.
5. **Нейгауз Г.Г.** Размышления. Воспоминания. Дневники. Избранные статьи. Письма к родителям. - 2-е изд. - М.: Советский композитор, 1983. – 526 с.
6. **Харченко П.В.** Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 2004. – 21 с.
7. **Цукерман Г.А., Мастеров Б.М.** Психология саморазвития. – М.: Интерпракс, 1995. – 288 с.

УДК 378.147: 78

Глазунова І.К.

РАДИКАЛЬНА ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассматриваются вопросы подготовки будущего учителя музыки с позиций современных требований в области образования, выделены ее характерные особенности.

Ключевые слова: *гуманізація освіти, педагогіка компетентності, кредитно-модульна технологія навчання, творча індивідуальність.*